

РОЗДІЛ 4. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНОЮ ПІДГОТОВКОЮ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ
ЯК РЕСУРСНИЙ РЕЗЕРВ ЯКОСТІ ОСВІТИMANAGEMENT OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS
AS A RESOURCE RESERVE FOR THE QUALITY OF EDUCATION

У статті розглянуто ресурсні можливості управління професійною підготовкою майбутніх педагогів в умовах університету, як ресурсний резерв підвищення якості вищої освіти. Конкретизовані функції, форми, технології та організаційно-педагогічні умови їх продуктивності. Управління якістю професійної підготовки розглядається як цілеспрямована, систематична діяльність викладача, що впливає на об'єкти управління з метою досягнення прогнозованого результату особистості, як свідомого активного суб'єкту діяльності, спілкування, пізнання й творчості, забезпечення продуктивності освітнього процесу, відповідно вимогам суспільства та особистісно-професійним властивостям майбутнього педагога.

Виявлені ресурси (організаційного, процесуального, психологічного, педагогічного і методичного плану), механізм регулювання та використання конкретних ресурсів: людських, організаційних, матеріальних, інформаційних, що позитивно впливають на продуктивність професійної підготовки, та є резервом підвищення якості освіти.

Управлінський інструментарій позитивно впливає на засвоєння програмного матеріалу, структура якого об'єднує: презентацію теоретичних засад навчального предмету і процедури учбової діяльності; демонстрацію зразків різних видів завдань, технологій, способів і засобів дій; проблемно-ситуаційного моделювання, тренінги, справи, які стимулюють накопичення практичного досвіду; контроль на основі зворотного зв'язку; практичні дії; перенесення раніше здобутих знань, досвіду у нові ситуації; психолого-педагогічний супровід.

Перспектива подальших досліджень полягає в аналізі комп'ютерно-методичної забезпеченості управління професійною підготовкою майбутніх педагогів, конкретизації умов формування управлінської культури викладачів вищої школи, де важливим кроком є розробка нових програм особистісної спрямованості методики формування готовності майбутніх педагогів до управління педагогічними процесами в самостійній професійній діяльності.

Ключові слова: професійна підготовка, управління, функції управління, управлінський ресурс якості професійної підготовки, технології управління, організаційно-педагогічні умови.

The article considers the resource possibilities of managing the professional training of future teachers at the university as a resource reserve

for improving the quality of Higher Education, specifies the functions, forms, technologies and organizational and pedagogical conditions of their productivity. Quality management of professional training is considered as a purposeful, systematic activity under the influence of the teacher's management objects in order to achieve the predicted result of the individual, as a conscious active subject of activity, communication, cognition and creativity, ensuring the productivity of the educational process that meets the requirements of society and pedagogical professionalism.

The identified resources (organizational, procedural, psychological, pedagogical and methodological plan) and the mechanism for regulating the use of specific resources: human, organizational, material, informational, which positively affect the productivity of professional training, and is a reserve for improving the quality of Education.

Quality management of professional training is a purposeful, systematic activity under the influence of management objects in order to achieve the predicted result, as a conscious active subject of activity, communication, knowledge and creativity, which plays an important role in ensuring the quality of the educational process, in accordance with the requirements of society and personal and professional properties of the future teacher. Management tools have a positive effect on the assimilation of program material, the structure of which combines: presentation of the theoretical foundations of the educational subject and the procedure for educational activities; demonstration of samples of various types of tasks, technologies, methods and means of action; problem-situational modeling, trainings, cases that encourage the accumulation of practical experience; feedback-based monitoring; practical actions; transfer of previously acquired knowledge and experience to new situations; psychological and pedagogical support (instruction, counseling, coaching).

The prospect of further research directly consists in analyzing the computer and methodological security of managing the professional training of future teachers, specifying the conditions for the formation of the managerial culture of Higher School teachers. An important step is the development of new programs of personal orientation of the methodology for forming the readiness of future teachers to manage pedagogical processes in independent professional activities.

Key words: professional training, management, management functions, managerial resource of Professional Training Quality, Management Technologies, organizational and pedagogical conditions.

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/58.1.20>

Балюк Л.В.,

ст. викладач кафедри образотворчого мистецтва
Криворізького державного педагогічного університету

Брижата І.Г.,

ст. викладач кафедри образотворчого мистецтва
Криворізького державного педагогічного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді. Теоретична та практична актуальність управління професійною підготовкою майбутніх

педагогів до продуктивної педагогічної діяльності обумовлена складністю раціонального подолання протиріччя між колективним характером

учбової діяльності та індивідуальним опануванням програмного матеріалу, засвоєнням умінь та навичок, які залежать від мотивів навчання, розумових здібностей, особистісних якостей і пізнавального досвіду майбутніх фахівців. Недостатня теоретична обґрунтованість управлінських процесів у ході професійної підготовки майбутніх педагогів не дозволяє в повній мірі визначати й використовувати ресурсний резерв управління у забезпеченні ефективності формування готовності майбутніх педагогів до викладацької праці, як важливого показника якості вищої педагогічної освіти. При цьому важлива розробка концептуальних основ управління професійною підготовкою здобувачів вищої освіти в умовах університету, обґрунтування умов і засобів управління нею, створення цілісної системи та її реалізації на всіх рівнях організації освітнього процесу, наявність методичного оснащення процесу педагогічного управління на допомогу викладацькому складу університету для продуктивного виконання ним управлінських функцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У контексті порушеної проблеми дослідницький інтерес становить науковий доробок Л. Гаєвської, Т. Гребеник, Л. Даниленка, Г. Дмитренка, Л. Калініної, М. Кондрашова, Л. Кондрашової, З. Рябової, К. Ярьсько та ін. Особливий інтерес представляють праці зарубіжних науковців: С. Бернарда, Р. Дафта, М. Фуллана, А. Яна та ін., які розробляють проблему управління освітою, підготовкою кваліфікованих кадрів. Менеджмент знань і технології управління знаннями обґрунтовані у працях Р. Кларка, Б. Мільнера, А. Флехнера та ін. Управління якістю професійної освіти теоретично висвітлені у роботах П. Друкера, Ф. Кросбі, А. Фейгенбаума та ін., на думку яких, управління якістю реалізується на основі управління процесами діяльності, що мають бути об'єктами аналізу і постійного вдосконалення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Увага вчених акцентується на проблемах управління освітою, на необхідності спеціальної підготовки майбутніх фахівців до управлінської діяльності. Усі вони єдині в тому, щоб у програму підготовки майбутніх педагогів включити систематичну роботу з формування управлінської культури викладачів. Однак, сам процес управління професійною підготовкою майбутніх педагогів як ресурсний резерв підвищення її якості, не знайшов повного теоретичного обґрунтування й практичного виконання в освітній практиці. В сучасних умовах актуальна проблема якості професійної освіти, продуктом якої є компетентна людина, фахівець в конкретній сфері праці. Тому управління якістю підготовки майбутнього здобувача в умовах університетської освіти, формування творчої особистості, здатної до

нестандартної професійної діяльності є об'єктом дослідження.

Мета статті – обґрунтування ресурсних можливостей управління професійною підготовкою майбутніх педагогів, як резерву підвищення якості вищої освіти, рівня їх здатності до продуктивної педагогічної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Аналіз стану університетської практики свідчить про недооцінку управлінського ресурсу, як резерву підвищення якості професійної підготовки майбутніх педагогів. Оскільки сам здобувач освіти є складним об'єктом, адекватної апріорної моделі якого, як правило, не існує, то, відносно теорії управління, без компетентності і досвіду удосконалення управлінських функцій продуктивно керувати таким об'єктом неможливо. Для забезпечення продуктивності професійної підготовки майбутніх педагогів до практичної праці має бути можливість вибору, відстоювання індивідуальних поглядів, вільних дій у рішенні навчальних проблем, і тільки в такому випадку здобувач вищої освіти може перетворитися з керованого об'єкту в суб'єкт управління власною діяльністю. Якість професійної підготовки забезпечується використанням інструментальних засобів управління з обліком специфіки управління освітнім процесом і співвідношенням з можливостями студентів. Аналіз педагогічної практики свідчить, що тільки 9,3% випускників педагогічних університетів мають високий рівень професійної діяльності; 49,6% – достатній рівень, але потребують підвищення кваліфікації. Традиційні методи управління освітнім процесом в умовах середовища (внутрішнього і зовнішнього), що динамічно змінюється, не можуть забезпечити в повній мірі усіх вимог до якісної педагогічної освіти.

Якість підготовки визначається в науковій літературі як «ступінь відповідності сукупності наявних характеристик вимогам», суспільне явище, система, освітній процес і його результат. Якість – це відповідність освітніх результатів запитам суспільства на підготовку педагога-професіонала. Т. Лукіна відмічає, що якість освіти розглядається як основа конкурентоспроможності держави, а оцінювання досягнутої якості освіти є критерієм сучасного розвитку [3, с 12].

Л. Димитров, В. Господінов, А. Клім-Клімашевська, Л. Кондрашова, Я. Марінова, Я. Такева та ін. обґрунтовують необхідність розроблення нової стратегії управління якістю підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності в умовах університетської освіти. Болгарський вчений Л. Димитров [15] стверджує, що різкі зміни і переходи, потужні потрясіння й кризи в суспільстві негативно впливають на стан і якість освіти. У зв'язку з подоланням труднощів у педагогічній практиці, на його думку, необхідна нова освітня стратегія, яка об'єднує в собі основні теоретико-методологічні

напрями і її змістові аспекти: філософсько-методологічний, соціально-педагогічний аспект, психологічний аспект, аксіологічний аспект, соціально-практичний аспект, які впливають на якість підготовки до професійної праці [15, с. 16–17]. М. Кондрашов визначає «якість» підготовки майбутніх учителів до успішної професійної діяльності як збалансовану єдність якості процесу управління (цілепокладання, планування, організації, зворотного зв'язку в навчанні) і якість результату (рівень готовності студентів до успішної професійної діяльності, відповідність досягнутих результатів потребам і стандартам вищої освіти) [1, с. 56].

Нині потрібна нова освітня стратегія управління професійною підготовкою майбутніх педагогів, результатом якої має бути професійне становлення здобувача освіти. Сучасними вченими підтверджується, що її основою повинні стати нові підходи і принципи структурування змісту освіти, де важливе значення набуває управлінська культура майбутніх педагогів, що уможливує обрання способів і раціональних прийомів розв'язання педагогічних задач і тактику професійних дій [2, с. 379]. Головним інструментом освітньої стратегії є програма управління якістю підготовки майбутніх педагогів до творчої професійної діяльності. Ця програма є основою реалізації стратегії, що передбачає всі складові процесу управління професійною підготовкою майбутніх педагогів до самостійної діяльності.

Ми виходимо з того, що управління, як складна сфера діяльності, вирішує безліч проблем організаційного, процесуального, психологічного, педагогічного і методичного плану. Механізм управління спрямований на використання конкретних ресурсів: людських, організаційних, матеріальних, інформаційних, що позитивно впливають на продуктивність професійної підготовки майбутніх педагогів.

Управління якістю професійної підготовки розглядається нами як цілеспрямована, систематична діяльність впливу на об'єкти управління з метою досягнення прогнозованого результату фахівця, як свідомого активного суб'єкту діяльності, спілкування, пізнання й творчості, що грає важливу роль у забезпеченні продуктивності освітнього процесу, відповідно вимогам суспільства до освіти й особистісно-професійних якостей майбутнього педагога.

Для розробки програми дослідного навчання були взяті теоретичні висновки М. Кондрашова, який стверджує, що система управління якістю підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності буде продуктивною, якщо її основою є алгоритм управлінського циклу: збирання інформації про суб'єкти управління; створення стратегії управління, програмування, проектування, планування на основі зібраної інформації для

управління якістю підготовки студентів з урахуванням організаційно-педагогічних умов, засобів, їх можливостей; відбір управлінських рішень; постійний контроль за виконанням; аналіз функціонування, що дає змогу коригувати процес управління якістю підготовки студентів [1, с. 40].

Ефективність управління якістю професійної підготовки майбутніх педагогів забезпечується сукупністю методологічних підходів, що дають змогу змінити стратегію і тактику реалізації програми управлінських дій, слугують теоретичною основою створення варіативних управлінських структур у освітньому середовищі. Методологічні підходи (компетентнісний, синергетичний, багатовимірний, діяльнісний та ін.) стимулюють реалізацію управлінських функцій: створення програми управління підготовкою студентів; планування і організацію його виконання; реалізацію покрокового контролю, аналізу й оцінки навчальних досягнень, невикористаних управлінських ресурсів, подолання труднощів, превенція невдач помилок в практичній діяльності.

Методологічні підходи до управління професійною підготовкою здобувачів вищої педагогічної освіти обумовлюють нову її модель, яка будується на принципах, що забезпечують якість освіти. Ці принципи надають системність і цілісність моделі управління, чіткість її орієнтирів; забезпечують стійкість і одночасно є умовами гнучкого реагування системи управління якістю підготовки на зовнішні й внутрішні «виклики». Слід відмітити, що професійне становлення особистості й управління якістю її підготовки не можуть бути заганні в жорсткі рамки і схеми. Освіта має схоластичний характер, тобто формування особистості знаходиться під впливом різних педагогічних впливів, але й особистість має власні мотиви, потреби, установки, що зумовлюють її відношення до педагогічних впливів, професійні цінності, рівень навченості. Виходячи з цього система управління якістю професійної підготовки студентів має бути гнучкою, відкритою, варіативною.

В дослідному навчанні використання управлінського інструментарію було спрямоване на активізацію дій студентів та реалізацію системи заходів, серед яких:

- а) моделювання проблемно-рольових ситуацій при вивченні програмного матеріалу;
- б) розроблення рекомендацій, пам'яток, інструкцій на допомогу студентам і викладачам;
- в) тренінги з формування управлінських якостей, що забезпечують продуктивність педагогічної діяльності;
- г) опанування інформаційно-управлінськими та моніторингово-прогностичними технологіями, прийняття управлінських рішень та ін.;
- д) різноманітні форми консультативної допомоги в організації професійної підготовки,

моніторингу і самомоніторингу якості управління професійною підготовкою майбутніх педагогів.

Увага акцентувалася на використанні в професійній підготовці майбутніх педагогів різноманітних управлінських технологій. Інформаційно-управлінські технології дозволяють використовувати різноманітний управлінський інструментарій, зняття психологічних бар'єрів, доступність джерел інформації, оперативність реагування на різні події та ситуації, які виникають у ході підготовки. Управлінські технології стимулюють розвиток і формування професійного образу майбутнього педагога, його іміджу. Вони ілюструють значимість емоційно-ціннісних відношень, пріоритет навчальних досягнень, активність інтелекту, педагогічну взаємодію, співпрацю й співтворчість у системі «викладач – студенти».

При використанні технологій управління в ході професійної підготовки майбутніх педагогів управлінський інструментарій впливає на ціннісно-смыслову сферу особистості; забезпечує цілеспрямованість, осмисленість його використання в професійному самовихованні студентів; слугує управлінським ресурсом розвитку й збагачення духовно-морального багажу особистості. При цьому позитивну роль виконують активні форми і методи, що забезпечують опанування управлінськими вміннями і навичками, рольовими функціями, без чого неможлива продуктивність професійної підготовки майбутніх педагогів. Управлінський інструментарій активних форм і методів підготовки зумовлює ефективність проблемно-рольових й імітаційно-ігрових засобів професійного становлення студентів, проблемно-рольового структурування навчальної інформації, взаємодії суб'єктивних факторів (особистісних смислів, ціннісних установок, здатності, здібностей, пізнавальних інтересів і потреб) та об'єктивних чинників (престижність педагогічної праці, соціальний статус педагога) в управлінні якістю підготовки студентів до педагогічної праці.

Управлінські дії викладача мають бути спрямовані на психологічну підтримку й педагогічну допомогу шляхом забезпечення послідовності засвоєння програмного матеріалу, покрокових дій в управлінні освітнім процесом, за допомогою консультування з боку викладача. Управлінський інструментарій позитивно впливає на засвоєння програмного матеріалу, структура якого об'єднує:

презентацію теоретичних засад навчального предмету і процедури учбової діяльності;

демонстрацію зразків різних видів завдань, технологій, способів і засобів дій;

проблемно-ситуаційне моделювання, тренінги, справи, які стимулюють накопичення практичного досвіду;

контроль на основі зворотного зв'язку;

практичні дії;

перенесення раніше здобутих знань, досвіду у нові ситуації; психолого-педагогічний супровід (інструктування, консультування, коучинг).

Покрокове управління діями майбутніх педагогів у освітньому процесі активізує їх пізнавальну позицію, спрямовує зусилля на нестандартний підхід до вирішення навчальних проблем, забезпечує творче засвоєння теоретичних основ обраної професії. При цьому важливим управлінським інструментарієм є проблема-рольова ситуація, яка створює умови не тільки для опанування навчального матеріалу, але й для дій студента, коли він через моделювання подій і ситуацій професійної спрямованості працює у професійному плані, на нових принципах і кожний раз це робить по-новому.

Важливу роль в управлінні якістю професійної підготовки виконує моніторинг як система збору, зберігання, обробки та розповсюдження інформації про цілі, зміст, процес, умови і результати професійної підготовки [4, с. 116]. У ході моніторингу відслідковується динаміка управління по напрямкам: якість навчальних досягнень здобувачів вищої педагогічної освіти; проведення контрольних робіт; рівень активності у різних формах роботи (семінари, майстер класи, рольові та ділові ігри, тренінги, практикуми), які взаємодіють з різними формами позааудиторної роботи (презентації, творчі проекти, конкурси професійної спрямованості, олімпіади).

Управління якістю професійної підготовки – цілеспрямований процес, продуктивність якого можлива лише в конкретних організаційно-педагогічних умовах, до яких відносяться: структурування змісту освітнього процесу на основі управлінського циклу; побудова його на методологічних підходах і принципах педагогічної взаємодії, співпраці та співтворчості в системі «викладач – студенти», активізація суб'єктної позиції студентів у навчанні, управління й самоуправління власними діями в практичних ситуаціях. Сукупність визначених умов забезпечує результати професійної підготовки як цілісного процесу професійного розвитку й становлення майбутніх педагогів, складниками якої є: набуття педагогічного досвіду, розвиток творчих здібностей, установка на постійне вдосконалення рівня професіоналізму.

Висновки. Таким чином, управління якістю професійної підготовки майбутніх педагогів визначено як багаторівневий процес, метою якого є взаємодія об'єктів і суб'єктів у проблемно-рольовій ситуації як механізму управлінського циклу, що гарантує в спеціально створених організаційно-педагогічних умовах продуктивність освітнього процесу й професійне становлення майбутніх педагогів.

Перспектива подальших досліджень безпосередньо полягає в аналізі комп'ютерно-методичної

забезпеченості управління професійною підготовкою майбутніх педагогів, конкретизації умов формування управлінської культури викладачів вищої школи. Важливим кроком є розробка нових програм особистісної спрямованості методики формування готовності майбутніх педагогів до управління педагогічними процесами в самостійній професійній діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кондрашов М. М. Управління якістю підготовки майбутніх учителів до успішної професійної діяльності: теоретико-методичний аспект. Монографія. Черкаси. 2019. 458 с.
2. Кондрашова Л. В. Сучасний освітній менеджмент у професійній підготовці студентів педагогічних університетів. *Вища освіта України. Додаток 3* (3 т.). Тематичний вип. «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору», 2006. С. 378–383.
3. Лукіна Т. О. Державне управління якістю загальної середньої освіти в Україні: монографія. Київ: Вид-во НАДУ, 2004. 298 с.
4. Педагогічний моніторинг якості освітньої діяльності. Педагогіка. 2010. № 2. С. 116-118.
5. Рябова З., Назарян Р. Кваліметричний підхід в управлінні навчальним закладом. *Палітра педагога*. 2003. №. С. 13–17.
6. Технологія експертизи управління освітнім процесом ВНЗ : наук.-метод. посібник ; А. М. Єрмола та ін. Харків : Пошук, 2000. 260 с.
7. Barnard, C. I. (1956). *Organization and Management*. Cambridge: Harvard University Press, P. 194–206.
8. Clark, Burton R. (2004). *Sustaining Change in Universities, Continuities in Case Studies and Concepts* The Society for Research into Higher Education & Open University Press/ SL6 2QL. England: McGraw-Hill, 212 p.
9. Daft, R. L. (1999). *Management*. 5 Sub edition. N. Y.: Dryden Press, 781 p.
10. Flechner, Abraham. (2017). *The usefulness of useless knowledge*. Prinseton University Press, 435 p.
11. Fullan, M. G. (2007). *The New Meaning of Educational Change*. 4th edition. New York: Teacher College, Columbia University, 338 p.
12. Jain, Ar. K. (2005). *Management education and case method as a pedagogy* / Arun Kumar Jain. *Vikalpa: The Journal for Decision Makers*, Vol. 30, Issue 1, 77–84.
13. Образование и възпитание за утре меду традицията и иновациите; [научен редактор, доц., доктор Владислав Господинов]. (2015). София: Издателство: «Авангард Прима», 504 с.